

Při sčítání lidu roku 1930 byla v rodící se Kolonii u kostivárny sepsána už více jak stovka obyvatel, z nichž 26 mužů vykonávalo dělnickou a nádenickou práci, 9 jich provozovalo brusičství a čtyři opravu deštníků, čtyři se zabývali podomním obchodem a dva koňským handlířstvím, jeden sbíral staré hadry a jeden zůstal nadále kovářem; z žen byly dvě odkázány na almužnu.

Diferencovaly se rovněž tamní poměry v bydlení. Zatímco původní Danielové povětšinou vlastnili malé zděné příbytky, nově příchozí vnesli svými sotva pojízdnými a opotřeбенými maringotkami a boudami z prken a vlnitého plechu do osady daleko více hmotné a morální bídy, než jí tu bylo před jejich přikázáním a vynuceným příchodem.

V období světové hospodářské krize se někdejší osada neúměrně rozrostla a současně proměňovala ve skutečně nouzové sídlo už nejenom Romů, ale také nejchudších sociálních vydědenců. Do jejich chmurného bytí dal nahlédnout v knize reportáží spisovatel a novinář Géza Včelička (Černá píseň). Vedle uvedené Kolonie u kostivárny existovalo na brněnské periférii nebo v těsném jejím sousedství několik dalších romských seskupení, která nepřesahovala rámec jedné, dvou rodin např. Ištvanů v maloměřickém zákoutí U olší a v občanských Řádcích, Danielů na odlehlých koncích Bystrce či Žebětína, Růžičků ve slatinské ulici Šmilovského atd.. Obyvatelé těchto malých komplexů se pomalu integrovali s tamní, převážně venkovskou společností, a dařilo se jim překonávat bariéru sociálního vyloučení. Závěrečné dějství v minulosti původních brněnských Romů se pak odehrálo za druhé světové války. Po vpádu německých okupantů a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava vyšel nejprve výnos ministerstva vnitra, podle něhož se musela veškerá romská populace trvale usadit a zanechat jakéhokoliv územního pohybu.

V obvodu brněnského policejního ředitelství se toto nařízení týkalo celkem 259 již usedlých nebo dosud neusazených osob, tj. 56 mužů, 58 žen, 33 mladistvých, 77 dětí školního a 35 předškolního věku. Muži nádeničili na stavbě dálnice, v kamenolomech a písečnicích a také na dokončovacích pracích kolem brněnské přehrady, několik málo žen nacházelo krátkodobou práci v průmyslu a anebo u místních rolníků a živnostníků. Úřední relace se vyjadřovala příznivě rovněž o školní docházce romských dětí, které rodiče posílali do obecných škol buď v Černovicích, nebo v Juliánově.

V roce 1942 byla však realizována série surových protiromských nařízeních: nejprve o preventivním potírání zločinnosti (spojeném s uvalováním ochranné vazby na zločince z povolání a na asociály), dále o boji proti cikánskému zlořádu (a nutnosti přesně sepsat „Cikány, cikánské míšence a cikánským způsobem žijící osoby“) a nakonec o koncentraci všech evidovaných v cikánském táboře v Auschwitz-Birkenau.

Na základě těchto mimořádných opatření, která do slova a do písmene napodobovala konečné řešení romské otázky v Říši, byla tzv. asociální část brněnských Romů deportována roku 1942 do cikánského tábora v Hodoníně nebo přímo do koncentračního tábora v Auschwitz a všichni zbývající roku 1943 do cikánského tábora v Auschwitz-Birkenau.

Zcela výjimečný příběh prožil Vincenc Daniel. Ve svých třiatdvaceti letech byl v transportu tzv. asociálů zavlčen do koncentračního tábora v Auschwitz. Odtud se mu podařilo uprchnout a vrátit se na Moravu. Teprve po půl roce byl dopaden ve Velké Bíteši a za tam spáchané tam krádeže potravin a šatstva předán německé justici k potrestání. Zvláštní soud jej jako tzv. ochranného vězně dal umístit do brněnské policejní věznice, odkud měl být deportován do cikánského tábora v Auschwitz-Birkenau; před

odjezdem příslušného transportu s dávkou velkého rizika znovu utekl a s pomocí místního obyvatelstva se pak skrýval v lesnatém okolí Brna až do konce druhé světové války.

Počet brněnských Romů, mužů, žen a zvláště dětí, jejichž veškerá stopa se ztratila v táborech nucené koncentrace, byl natolik vysoký, že lze mluvit v pravém smyslu těch slov o zmaru, zkáze, zničení.

Přežila totiž jen hrstka jednotlivců, k níž patřili např. bystrcký Josef Růžička, černovické Anna a Marie Danielovy s Františkem a Otou Růžičkovými, maloměřická Marie Ištvánová, slatinský Antonín Růžička-Absolon nebo žebětínský Antonín Daniel.

Posledně jmenovaný se s odstupem času rozhodl podat svědectví o tom, čím musel projít za nacistické okupace. Jím použitá slovní zásoba (včetně slangových výrazů), mluvnice a stylistiky zůstává v následujícím přepisu jeho emocionálního podání ponechána bez jakýchkoliv formálních oprav.

Zdroj:

Nečas, C., Aušvicate hi kher báro. Čeští vězňové cikánského tábora v Osvětimi II-Brzezince. Brno, MU 1992. S. 246.

Nečas, C., Holocaust českých Romů. Praha, Prostor 1999. S. 176; angl. překlad The Holocaust of Czech Roma. Prague, Prostor 1999. S. 213.

Nečas, C., Romové na Moravě a ve Slezsku (1740-1945). Brno, Matice moravská 2005. S. 475.